

RİSK ODAKLI İÇ DENETİM UYGULAMALARINDA YABANCI ORTAKLIĞIN ETKİSİ: İMKB UYGULAMASI

Doç. Dr. Ayşe N. YERELİ*

Öğr. Gör. Dr. Suat KARA**

ÖZET

İç denetim mesleği, ilk ortaya çıktığı yıllardan bu yana iş dünyasında yaşanan gelişmeler ve organizasyonların ihtiyaçları doğrultusunda şekillenmiş ve gelişmiştir. İç denetimin içinde barındırdığı potansiyeli mevcut yaklaşımlarla yeteri kadar ortaya koyamaması, iç denetimin katma değerini arttıracak yeni yaklaşımların aranmasına sebep olmuştur. ABD’de 1940’lı yıllarda, Avrupa’da 1980’li yıllarda kurumsal kimlik kazanan iç denetim, ülkemizde 1995’ten sonra tanınmaya başlamıştır. Bu çalışmada iç denetim, risk yönetimi ve risk odaklı iç denetim ile ilgili temel kavramlar açıklanmış, İMKB-İmalat Sanayi Endeksine kayıtlı şirketlerde, risk odaklı iç denetim uygulamalarında yabancı ortaklığın etkisinin, belirlenen hipotezler çerçevesinde, birbirinden anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığını tespit etmek üzere bir anket çalışmasına ve analize yer verilmiştir. Bu çalışma sonucunda, İMKB şirketlerinde risk odaklı iç denetim uygulamalarında, risk yönetim biriminin olması ve finansal risk düzeyinin düşük olmasında yabancı ortaklık oranının yüksek düzeyde etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İç Denetim, Risk Yönetimi, Risk Odaklı İç Denetim, Yabancı Ortaklık.

RISK BASED INTERNAL AUDIT IN APPLICATIONS IS THE EFFECT OF FOREIGN PARTNERSHIP AND APPLICATION IN ISE

ABSTRACT

The profession of internal audit has developed and taken form according to the needs of organizations and developments in the business world since the years it first appeared. The failure of the internal audit to prove its inherent potential with the existing approaches adequately gave rise to exploration of new approaches to increase the internal audit’s added value. While internal audit acquired corporate identity in the United States in the 1940s and in Europe in the 1980s, it occurred in our country after the year of 1995. In this study, basic concepts related with internal audit, risk management and risk based internal audit were discussed and for the corporates registered in the Manufacturing Index of ISE (Istanbul Stock Exchange) with or without a foreign partnership, a study of survey and its analyses were given in order to identify if they diversify from each other significantly within the framework of the hypotheses or not. As a result of this study, in the practices of risk-based internal auditing for the Istanbul Stock Exchange companies, it is concluded that high level of foreign partnership ratio has a great impact on the fact that risk management unit presents and the level of financial risk is low.

Keywords: Internal Audit, Risk Management, Risk Based Internal Audit, Foreign Partnership.

* Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F. / ayereli@bayar.edu.tr

** Balıkesir Üniversitesi İ.İ.B.F. /suatkara@balikesir.edu.tr

1. GİRİŞ

Son yıllarda şirketlerde yaşanan bilgilerin güvenilirliği ile ilgili sorunlar ve özellikle ABD’de yaşanan Enron, Worldcom, Tyco International skandalları ile birlikte dünyada yönetim ve denetim adına yaklaşım ve prensipler sorgulanır hale gelmiştir. Sarbanes-Oxley kanunu, SEC (U.S. Securities and Exchange Commission) ve benzeri düzenleyici kurumların düzenlemeleri ile benzer sıkıntıların yaşanması önlenmeye çalışılmaktadır. İşletmelerin içinde bulunduğu koşullar, iç denetimin katma değerini arttıracak yeni yaklaşımların aranmasına sebep olmuştur. Bu değişim ve şekillenme sürecinde, klasik iç denetim yaklaşımlarının öncelikli amacı yüksek riskli alanlara yoğunlaşmak olan risk odaklı denetim olmuştur..

Şirketlerin gelecekte karşılaşılabileceği risklerin tespit edilmesi ve bu risklerin yönetilmesi son derece önem arz etmektedir. Geleneksel denetim sürecinde sadece şirketlerin mali tabloları geçmişe dönük olarak denetlenmesi söz konusudur. Elbette sadece mali tablolar yatırımcılara, işletmenin geleceği konusunda yeterli bilgi sunmamaktadır. İşletmenin içinde bulunduğu risk derecesinin tespit edilmesi ve işletmenin bu durumdan en az zararla kurtulmasını sağlayacak politikaların geliştirilmesi risk yönetimi ile mümkündür. Risk odaklı iç denetim faaliyeti de işletmenin başlıca riskleri ve bu risklerin yönetilmesi üzerine odaklanan bir süreçtir. İç denetim bu doğrultuda yönünü değiştirmiş, geçmişle ve sadece kontrollerle ilgilenmeyi bırakarak yüzünü geleceğe dönmüş ve gelecekte organizasyonu bekleyen risklere odaklanmaya başlamıştır.

1941 yılında, A.B.D ‘de İç Denetim Enstitüsü (Institute of Internal Auditors- IIA)’nın kurulması, 1982 yılında Avrupa İç Denetim Enstitüleri Konfederasyonu’nun (European Confederation of Institutes of Internal Auditing-ECIIA) ku-

rulması ile başlayan mesleki örgütlenme ile iç denetim sistematik bir şekil almış ve işletmeler için önemli bir boyut kazanarak gelişme dönemine girmiştir. Ülkemizde ise iç denetimde 1995 yılında kurulan Türkiye İç Denetim Enstitüsü (TİDE) ile ulusal mesleki örgütlenme gerçekleşmiştir. Dünyada yaşanan şirket skandallarına paralel olarak, ülkemizde de 1 Kasım 2006’da yayımlanan “Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelik” için üçüncü kısmında finans kesimine iç denetim zorunluluğu getirilmiştir. Kamu kesiminde, Uluslararası Standartlara ve AB mevzuatına uyum çerçevesinde 5018 sayılı “Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu” 1 Ocak 2006 tarihi itibarıyla yürürlüğe girmiştir. Kanunun 5. kısmı iç kontrol ve iç denetim ilişkin düzenlemeleri içermektedir. Sermaye Piyasası Kurulu tarafından direkt olarak iç denetimle veya iç kontrole ilgili herhangi bir düzenleme yoktur. Ancak, 2003 yılında yayımlandığı ve 2005 yılında revize ettiği “Kurumsal Yönetim İlkeleri” nin dördüncü bölümünde bir risk yönetim ve iç kontrol mekanizması oluşturulmasından bahsedilmiştir. Ayrıca, 1 Temmuz 2012’de yürürlüğe giren yeni Türk Ticaret Kanunu (TTK) ile iç denetim, finans sektörünün yanı sıra diğer sermaye şirketleri içinde, gereklilikten doğan bir zorunluluk haline gelmiştir. Kanunun 366. ve 375. maddelerinde iç denetimle ilgili düzenlemelere yer verilmiştir. Dolayısıyla, Türkiye’nin, ABD ve Avrupa’nın uygulama süresi bakımından gerisinde kaldığı görülmektedir.

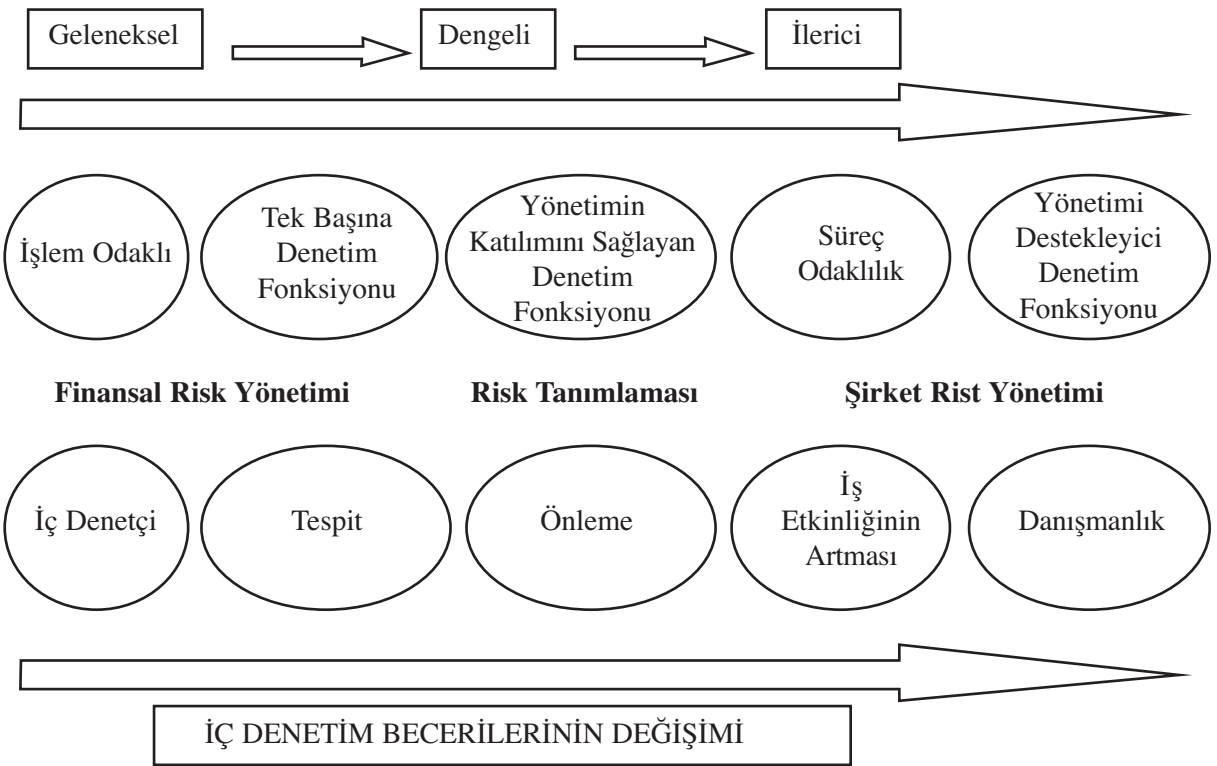
2. İÇ KONTROL UNSURU OLARAK İÇ DENETİM

İç Denetçiler Enstitüsü’nün yeniden düzenlediği Mesleki Uygulamalar yapısı çerçevesinde en son 2002 yılında yapmış olduğu yeni tanıma göre (Pickett ve Pickett, 2005:13, Sarens ve Beelde, 2006:22); “İç denetim, bir kurumun faaliyetlerini geliştirmek ve onlara değer katmak amacıyla güden bağımsız ve objektif bir güvence ve

danışmanlık faaliyetidir. İç denetim kurumun risk yönetim, kontrol ve yönetim süreçlerinin etkinliğini değerlendirmek ve geliştirmek ama-

cına yönelik sistemli ve disiplinli bir yaklaşım getirerek kurumun amaçlarına ulaşmasında yardımcı olan denetimdir (Pehlivanlı, 2010:8).

İÇ DENETİM FONKSİYONLARININ ODAK NOKTALARI

Şekil 1: İç Denetim Tanımı ve Değişen Rolü¹

¹ UZUN, A.K., İç Denetimin Etkinliğinde Başarı Faktörleri: Uygulama İçin Yol Haritası, Deloitte, 2008, İstanbul, s. 4., <http://www.denetimnet.net/UserFiles/Documents/Haberler/2008%2005%2029KurumsalYonetimVeIcDenetimAKUSu-num2Basar%C4%B1Fak.pdf>, E.T.: 09.10. 2011.

2000’li yılların başlarında yaşanan muhasebe skandalları iç denetimin kapsamına işletme risklerinin alınması gerekliliği yanında, finansal sonuçlara ilişkin sorumluluğun yönetimde olması gerçeğini ortaya çıkarmıştır (Pehlivanlı, 2010:8).

Dolayısıyla, iç denetimde risk yönetimi ve risk odaklı iç denetim uygulamalarının önemi gittikçe artmış ve böylece denetimin etkinliği artırılmak istenmiştir. Günümüzde artık iç denetimden geriden gelip bir şeyler olduktan sonra tespitte bulunması değil, öne geçip öngörülerde bulunması sadece riskleri değil fırsatları da ortaya koyması beklenmektedir. İç denetimin yeni boyutları: risk yönetimi, kontrol ve kurumsallaşmadır (Kurnaz ve Çetinoğlu, 2010:32). Şekil 1 iç denetimin tanımındaki değişimi ve değişen rolünü özetlemektedir.

3. RİSK YÖNETİMİ VE RİSK ODAKLI İÇ DENETİM

Günümüzün hızlı değişim ortamının yarattığı karmaşa, kurumlar açısından pek çok sorunu beraberinde getirmektedir. Kurumlar, yüksek düzeyde rekabetçi özelliklerini koruyabilmek için farklı sonuçları olan insiyatifler alma durumunda kalmaktadırlar. Bu sonuçların ortaya çıkma olasılıkları da kuruluş faaliyetlerindeki riskleri belirlemektedir (Bolgün ve Akçay, 2009:44).

Bugünün dünyasında kaliteli, sürekli ve güvenilir hizmetlerin sağlanması için amaca yönelik stratejik hedeflerin belirlenmesi ve bu hedeflere göre süreçlerin iyi yönetilmesi kaçınılmaz olmuştur. Kurumların temel stratejilerini gerçekleştirebilmesi için hizmetlerini aksatacak ve güvenilirliğini zedeleyecek faktörlerin belirlenerek, yönetilmesi de önemli hale gelmiştir. Bu yaklaşım sonucunda “Risk Yönetimi” kavramı ortaya çıkmıştır. (Yereli, 2007:18). Risk yönetimi, her türlü risklerin tanımlanması, ölçülmesi ve giderilmesini kapsayan sistematik bir yönetim uygulamasıdır (Association of Insurance

and Risk Managers, 2002: 2). Belirsizlikleri ve belirsizliğin yaratacağı olumsuz etkileri daha kabul edilebilir bir düzeye indirgemeyi sağlayan bir disiplindir. Problemlerin oluşmadan önlenmesini sağlayan proaktif bir yaklaşımdır. Problem haline gelmeden, tehlikeye dönüşmeden önce risklerin belirlenmesini ve risklerin oluşma olasılığını ve/veya etkisini en aza indirgeyen faaliyetlerin planlanmasını ve yürütülmesini kapsar (Spira ve Page, 2003:641).

Son 10 yıldır kurumlar farklı risk türlerini de, operasyonel ve stratejik riskler gibi dikkate almaya ve bunları aktif olarak yönetmeye başlamışlardır. Bir kurum mevcut risklerini yönetirken birbirinden tamamen farklı olan iki tür yol izleyebilir. Birincisi mevcut risklerini birer birer ele alıp yönetmek; ikincisi ise tüm risklerini bir spektrumun bir parçası olarak görüp bir risk yönetimi programı çerçevesinde bütün olarak yönetmektir. İkinci yöntem genel olarak *Kurumsal Risk Yönetimi (KRY)* olarak adlandırılmaktadır (Alptürk, 2008:238).

KRY için birçok tanım bulmak mümkündür. Fakat içlerinde en kabul gören COSO (The Committee of Sponsoring Organizations) tarafından “*yönetim kurulu, yönetim ve personelden etkilenen; strateji belirleme ve iç denetimlerde tüm işletme yapısında uygulanan; işletme varlığını etkileyebilecek olası oluşumları belirleyen; yönetim hedeflerine uyumlu kalan, makul güvenceleri sağlamak için tasarlanmış bir süreçtir*” şeklinde tanımlanmıştır (COSO, 2004:8).

İç denetimin, KRY içindeki temel rolü önemli risklerin uygun bir şekilde yönetilmesinin ve ayrıca kurumun iç kontrol sisteminin etkin bir şekilde işleminin sağlanmasına yardımcı olmak üzere yönetime, KRY faaliyetlerinin etkinliği ile ilgili olarak güvence hizmeti vermektir (Reding vd., 2007:3).

KRY’de iç denetimin rolü organizasyondan or-

ganizasyona değişiklik gösterebilir. Uygulamada, iç denetimin görevleri aşağıdaki gibi sıralanabilir (Kara ve Yereli, 2012: 67, Ferma, 2003:13, Moeller, 2004:177):

- Yönetim tarafından belirlenen önemli risklere odaklanmak ve organizasyon çapında risk yönetim sürecini denetlemek,
- Risk yönetiminin yapıldığını doğrulamak,
- Risk yönetim sürecine aktif olarak katılmak ve bu süreci desteklemek,
- Risk tanımlama/değerlendirme süreçlerini kolaylaştırmak ve personeli risk yönetimi ve iç kontrol konularında eğitmek,
- Kurul ve denetim komitesine verilen risk raporlarını koordine etmek.

Tablo 1: Kurumsal Risk Yönetiminde İç Denetimin Rolü

Kurumsal Risk Yönetimi'ne Dair İç Denetimin <i>Temel Görevleri</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Risk yönetim süreçlerine dair güvence verilmesi • Risklerin doğru şekilde değerlendirildiğine dair güvence verilmesi • Risk yönetimi süreçlerinin değerlendirilmesi • Ana risklerin raporlanmasının değerlendirilmesi • Ana risklerin yönetiminin gözden geçirilmesi
Kurumsal Risk Yönetimi'ne Dair İç Denetimin Belli Şartlar Altında <i>Üstlenebildiği Görevleri</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Risklerin belirlenip değerlendirilmesinin kolaylaştırılması • Risklere dair yönetime rehberlik edilmesi • KRY faaliyetlerinin uyumlu hale getirilmesi • Risklerin konsolide olarak raporlanması • KRY yapısının geliştirilmesi ve devam ettirilmesi • KRY kurulmasına sahiplik edilmesi • Yönetim kurulu öncesi risk yönetim stratejisinin geliştirilmesi
Kurumsal Risk Yönetimi'ne Dair İç Denetimin <i>Üstlenmemesi Gereken Görevler</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Risk iştahının belirlenmesi • Risk yönetim süreçlerinin düzenlenmesi • Riskler üzerine yönetim güvencesi verilmesi • Risklere karşılık alınacak aksiyonların belirlenmesi • Risklere yönelik aksiyonların yönetim adına uygulanması • Risk yönetiminin sorumlusu olmak

Kaynak: Institute of Internal Auditors (IIA), 2004, **The Role of Internal Auditing in Enterprise-Wide Risk Management**, Global Headquarters, U.S.A., s. 4.

IIA, “Kurumsal Risk Yönetiminde İç Denetimin Rolü” konulu bir durum değerlendirme raporu yayımlamıştır. Bu raporun amacı; iç denetim yöneticilerine, görev yaptıkları kurumlardaki kurumsal risk yönetimi konuları hakkında yardımcı olmaktadır. IIA, KRY prosesinin her safhasında hangi rollerin iç denetim tarafından kabul edilmesi ve kabullenilmemesini Tablo 1’deki gibi belirtmiştir (IIA, 2004:3).

Bu gelişimlere paralel olarak iç denetimin riske ve kontrollere bakış açısı değişmiş ve iç denetçilere daha fazla değer yaratabilmek için **Risk Odaklı İç Denetim** yaklaşımına doğru geçiş yaşanmıştır. Denetçiler bu yaklaşımın uygulanmaya başlaması ile birlikte yönetimlerin riskle nasıl başa çıktıklarını incelemeye başlamış ve organizasyonun çevresinde ve içinde meydana gelen her türlü değişime karşı daha duyarlı hale gelmişlerdir (Bierstaker ve Wright, 2004:69).

Risk odaklı iç denetim ilk olarak 1995 yılında ABD’de benimsenmiştir. Risk odaklı iç denetimin gelişmesini sağlayan iki önemli değişim şöyle sıralanabilir (Özsoy, 2004:2):

- Finansal teori ve uygulamaları ile birlikte teknolojik alandaki gelişmeler işletme faaliyetlerinin tür ve kapsamını genişletmiştir.
- Türev ürünleri ile diğer karmaşık finansal ürünlerin yaygınlaşması ve türev ürünlerinde görülen çeşitlilik, ticari faaliyetlerdeki çoğalma ve varlığa dayalı menkul kıymetlerle birlikte ikincil piyasalarda görülen gelişmeler finansal sistemi önemli ölçüde değiştirmiştir.

Bu açıklamalar çerçevesinde risk odaklı iç denetim; denetim kaynaklarının sınırsız olmadığı, denetlenecek birim faaliyetlerinin farklı risklerle karşı karşıya olduğu ve denetlenecek birim faaliyetlerinin göreceli olarak farklı önem derecesine sahip olduğu varsayımlarına dayanan denetim türü olarak tanımlanabilir. Bu varsayımların

ışığında iç denetim yöneticisi kurumun hedeflerine uygun olarak, iç denetim faaliyetlerinin önceliklerini belirleyen risk odaklı planlar yapar ve bunları uygular (IIA, 2004: 1).

4. RİSK ODAKLI İÇ DENETİM UYGULAMALARINDA YABANCI ORTAKLIĞIN ETKİSİNE YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA VE İMKB UYGULAMASI

Çalışmanın bu kısmında, İMKB-İmalat Sanayi Endeksine kayıtlı şirketlerde, risk odaklı iç denetim uygulamalarında yabancı ortaklığın etkisinin, belirlenen hipotezler çerçevesinde, birbirinden anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığını tespit etmek üzere bir anket çalışmasına ve analize yer verilmiştir.

4.1. Araştırmanın Önemi ve Amacı

Son yıllarda şirketlerde yaşanan bilgilerin güvenilirliği ile ilgili skandalların tekrar yaşanmaması, ekonomik değerlere daha büyük zararlar verilmemesi ve en önemlisi kamu ve yatırımcıların güveninin tekrar kazanılması amacıyla işletmeleri daha şeffaf hale getirmek için, Türkiye’de dâhil olmak üzere bu kapsamda bir dizi kanun, rapor, rehber ve standartlar yayınlanarak yürürlüğe konulmuştur. Bu değişim ve şekillenme sürecinde iç denetimin odak noktası ve yönü değişmiş, klasik iç denetim yaklaşımlarından öncelikli amacı yüksek riskli alanlara yoğunlaşmak olan risk odaklı denetim yaklaşımına geçiş yapılmıştır. Yeni TTK’da da bu durum önemle vurgulanmıştır. Madde 378’de “*Pay senetleri borsada işlem gören şirketlerde, yönetim kurulu, şirketin varlığını, gelişmesini ve devamını tehlikeye düşüren sebeplerin erken teşhisi, bunun için gerekli önlemler ile çarelerin uygulanması ve riskin yönetilmesi amacıyla, uzman bir komite kurmak, sistemi çalıştırmak ve geliştirmekle yükümlüdür*” ifadesiyle, iç denetimde “Riskin Erken Teşhisi Komitesi” kurulması zorunluluğu getirilmiştir.

Açıklanan nedenlerle bu araştırmanın amacı; ABD’de 1995 yılında uygulanmaya başlayan risk odaklı iç denetim uygulaması ile yabancı ortaklığa sahip olma arasında, İMKB- İmalat Sanaayi’ndeki şirketlerde, belirlenen hipotezler çerçevesinde önemli farklılıkların olup olmadığını incelemektir.

4.2. Araştırmanın Yöntemi ve Analizi

Veri toplama sürecinde online-anket yöntemi kullanılmıştır. İMKB-Ulusal Endeks’te işlem gören imalat sektörü şirketleri üzerinde bir araştırma tasarlanmıştır ve 147 firmanın ilgili kişilerine anket gönderilmiştir. Anket uygulaması sonucunda, 51 şirketten cevap alınmış ve 47 şirket değerlendirmeye alınmıştır ve geri dönüş oranı ise %33 olmuştur. Ayrıca araştırmanın güvenilirliğini yani bütün soruların birbiriyle tutarlılığını ölçmek için güvenilirlik analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda Cronbach Alfa Katsayısı 0.94 çıkmıştır. Bu değer bir anketin yüksek derecede güvenilir olduğunu ifade etmektedir (Kalaycı, 2010: 405).

Anketten elde edilen veriler frekans (f), yüzde (%) ve tek yönlü çok değişkenli varyans analizi (one-way MANOVA) kullanılarak, SPSS 11.0 programında analiz edilmiştir. Araştırmanın bağımsız değişkenleri belirlenen hipotezler; bağımlı değişkenleri ise risk odaklı iç denetim uygulama düzeyi (ROIDUD) ve yabancı ortaklık (YOO) oranıdır. Her bir bağımsız değişkenin bağımlı değişkenler üzerindeki etkilerini incelemeden önce, MANOVA’nın varsayımları test edilmiştir. Bağımlı değişkenlere ilişkin puanların tek değişkenli ve çok değişkenli normal dağılım gösterdiği; her bir bağımlı değişken için varyansların homojen olduğu Levene testi, varyans-kovaryans matrislerinin homojenliği ise Box’in M testi kullanılarak belirlenmiştir. Hipotezleri test etmek için ise Wilk’s Lambda değeri

kullanılmıştır. Verilerin analizi 0.05 önem düzeyinde gerçekleştirilmiştir.

4.3. Araştırmanın Hipotezleri

Araştırmanın bağımlı değişkenleri risk odaklı iç denetim uygulama düzeyi ve yabancı ortaklık oranıdır. Bağımsız değişkenleri ise aşağıda belirtilen hipotezlerdir. Bu amaçla çalışmada altı adet hipotez belirlenmiştir.

Hipotez 1: H_1 : Risk odaklı iç denetim uygulama düzeyi ve yabancı ortaklık oranı ile şirkette risk yönetim birimi olması arasında fark yoktur.

Hipotez 2: H_2 : Risk odaklı iç denetim uygulama düzeyi ve yabancı ortaklık oranı ile risk yönetim sürecinde iç denetim biriminin etkin olması arasında fark yoktur.

Hipotez 3: H_3 : Risk odaklı iç denetim uygulama düzeyi ve yabancı ortaklık oranı ile denetim planının nasıl hazırlandığı arasında fark yoktur.

Hipotez 4: H_4 : Risk odaklı iç denetim uygulama düzeyi ve yabancı ortaklık oranı ile finansal risk düzeyi (FRD) arasında fark yoktur.

Hipotez 5: H_5 : Risk odaklı iç denetim uygulama düzeyi ve yabancı ortaklık oranı ile sertifikalı iç denetçi sayısı arasında fark yoktur.

Hipotez 6: H_6 : Risk odaklı iç denetim uygulama düzeyi ve yabancı ortaklık oranı ile iç denetimde dış kaynak desteği (outsourcing) almak arasında fark yoktur.

4.4. Araştırma Sonuçlarının Değerlendirilmesi

Bu bölümde, araştırma kapsamında yer alan şirketlerin, genel özellikleri, iç denetime verilen önem, risk yönetimi ve risk odaklı iç denetime verilen önem ve hipotez sonuçları hakkında bilgiler verilmiştir.

4.4.1. Araştırma Kapsamında Yer Alan Şirketlerin ve Katılımcıların Özellikleri ve Değerlendirmeler

Aşağıdaki tabloda, araştırmaya katılan şirketle-

rin; katılımcıların eğitimi, katılımcıların şirket içerisindeki konumu, katılımcıların sorumluluk alanları, halka açıklık oranları, faaliyet konuları, İMKB’de işlem görme süreleri, yabancı ortaklık oranları hakkında genel bilgiler verilmektedir.

Tablo 2: Araştırma Kapsamında Yer Alan Şirketlerin ve Katılımcıların Özellikleri

	Eğitim Düzeyi		f	%		Faaliyet Alanları		f	%
Katılımcıların Eğitimi	Yükseköğül		1	4	Şirketlerin Faaliyet Konuları	Gıda, İçki ve Tütün		4	9
	Lisans		34	73		Dokuma, Giyim Eşyası ve Deri		4	9
	Yüksek Lisans		10	21		Orman Ürünleri ve Mobilya		2	4
	Doktora		2	2		Kağıt Ve Kağıt Ürünleri, Basım ve Yayın		2	4
	Toplam		47	100		Kimya, Petrol, Kauçuk ve Plastik Ürünler		8	17
Katılımcıların Şirket İçerisindeki Konumu	Şirket İçerisindeki Konumu		f	%	Taş Ve Toprağa Dayalı Sanayi		7	15	
	Yönetim Kurulu Başkanı		2	4	Metal Ana Sanayi		7	15	
	Yönetim Kurulu Üyesi		4	8	Metal Eşya, Makine ve Gereç Yapımı		9	19	
	Genel Müdür Yardımcısı		4	8	Elektrik, Gaz ve Su		2	4	
	Birim Müdürü		31	65	İnşaat ve Bayındırlık		2	4	
	Birim Müdürü Yardımcısı		1	2					
	Diğer		5	13	Toplam		47	100	
	Toplam		47	100					
Katılımcıların Sorumluluk Alanları	Sorumluluk Alanları		f	%	Şirketlerin İMKB’de İşlem Görme Süreleri	İMKB’de İşlem Görme Süreleri		f	%
	Üretim		1	2		7-10 yıl		7	13
	Pazarlama		1	2		11-13 yıl		2	4
	Muhasebe		21	45		14-16 yıl		1	36
	İç Denetim		11	23		17-19 yıl		6	15
	Finansman		6	13		20 yıl ve üzeri		15	32
	Diğer		7	15					
	Toplam		47	100		Toplam		47	100
Şirketlerin Halka Açıklık Oranları	İMKB’de Halka Açık Oranları		f	%	Şirketlerin Yabancı Ortaklık Oranları	İMKB’de Yabancı Ortaklık Oranları		f	%
	%1-9		2	4		Yok		12	25
	%10-19		17	36		%1-9		5	11
	%20-29		13	28		%10-19		4	8
	%30-39		4	9		%20-29		6	13
	%40-49		1	2		%30-39		9	19
	%50 ve üzeri		10	21		%40-49		5	11
	Toplam		47	100		%50 ve üzeri		6	13
				Toplam		47	100		

Tablo 2’de özetle; katılımcı şirketlerin %36’sının %10-19, %28’inin ise %20-29 oranında halka açık olduğu, %19’nun Metal Eşya, Makine ve Gereç Yapımı, % 17’sinin Kimya, Petrol, Kauçuk ve Plastik Ürünler sektöründe faaliyet gösterdiği, %36’sının 14-16 yıldır, %32’sinin 20 yıl ve üzerinde bir süredir İMKB’de işlem gördüğü görülmektedir. Ayrıca katılımcı şirketlerin, %25’inde yabancı ortaklığın olmadığı, %19’unda %30-39, %13’ünde %50-59, %13’ünde %20-29, %11’inde %40-49 oranında yabancı ortaklık olduğu görülmektedir.

4.4.2. Araştırma Kapsamında Yer Alan Şirketlerin İç Denetim ve İç Denetim Birimine Verilen Önemin Analizi

Tablo 3’de, araştırmaya katılan şirketlerin; iç denetim birimlerinin oluşturulma tarih aralığı, istihdam edilen personel sayısı, sertifikalı iç denetçi sayısı, iç denetim biriminin işlevsel olarak bağlı bulunduğu yönetim kademesi hakkında bilgiler verilmektedir.

Tablo 3: Araştırma Kapsamında Yer Alan Şirketlerde İç Denetim ve İç Denetim Birimine Verilen Önem

İç Denetim Birimlerinin Oluşturulma Tarih Aralığı	İç Denetim Birimlerinde Sertifikalı İç Denetçi Sayısı		İç Denetim Birimlerinde Sertifikalı İç Denetçi Sayısı	İç Denetim Birimlerinde Sertifikalı İç Denetçi Sayısı	
	f	%		f	%
Yok	5	11	Var	11	26
1990 öncesi	4	8	Yok	31	74
1991-1995	2	4	Toplam	42	100
1996 -2000	3	6		f	%
2001 -2004	5	11	Denetim komitesi	9	23
2005 ve sonrası	28	60	Yönetim Kurulu	17	44
Toplam	47	100	Genel Müdür	6	15
			Genel Müdür Yardımcısı	5	13
			Diğer	2	5
			Toplam	39	100
İç Denetim Birimlerinde İstihdam Edilen Personel Sayısı	İç Denetim Birimlerinde İstihdam Edilen Personel Sayısı				
	f	%			
	1	14			
	2	7			
	3	11			
	4	5			
Diğer	5				
Toplam	42	100			

Tablo 3 incelendiğinde, katılımcı şirketlerin %65 gibi büyük bir kısmının iç denetim birimini 2005 yılı ve sonrasında oluşturduğu görülmektedir. Bu durum, Türkiye’de halka açık şirketler dahi iç denetim uygulamalarının ne kadar yeni olduğunun da bir göstergesidir. İç denetim birimlerinde istihdam edilen personel sayıları incelendiğinde %33’ünün sadece bir personel istihdam ettiği, %26’sının da 3 personel istihdam ettiği görülmektedir. İç denetim birimlerinde sertifikalı iç denetçi (CIA)’lere sahip olma oranında %74 gibi büyük bir oranın CIA’ye sahip olmadıkları görülmektedir. Bu sonuçların iç denetim biriminin oluşturulma tarihine paralel sonuçlar olduğu görülmektedir. İç denetim yöneticisinin bağımsız-

lığı esastır. İç denetim faaliyetinin bağımsızlığını garanti etmek amacıyla işlevsel olarak denetim komitesi gibi bir organa bağlı olması gerekmektedir (Kara, 2011: 123). Katılımcı şirketlerin, iç denetim birimlerinin fonksiyonel olarak bağlı bulunduğu birimlerin ise %44'ünün yönetim kurulu, %23'ünün de denetim kuruluşuna bağlı olduğu görülmektedir. Bu sonuçlar, etkin bir iç denetim yapısının henüz daha tam anlamıyla oluşmadığını göstermektedir.

4.4.3. Araştırma Kapsamında Yer Alan Şirketlerin Risk Yönetimi ve Risk Odaklı İç Denetime Verilen Önemin Analizi

Tablo 4'de, araştırmaya katılan şirketlerde; risk yönetim uygulaması, risk yönetim standardı, risk yönetim sürecinde iç denetim biriminin etkinliği, denetim planının hazırlanması, en çok odaklanılan risk grubu, risk odaklı iç denetimin, iç denetimin merkezinde yer alması hakkında bilgiler sunulmaktadır.

Tablo 4: Araştırma Kapsamında Yer Alan Şirketlerde Risk Yönetimi ve Risk Odaklı İç Denetime Verilen Önem

Araştırmaya Katılan Şirketlerde Risk Yönetim Uygulaması		f	%	Araştırmaya Katılan Şirketlerde Denetim Planının Hazırlanması		f	%		
	Var		27		57	Suistimal Odaklı Denetim		4	8
Yok		20	43	Risk Bazlı Denetim		16	35		
Toplam		47	100	Entegre Denetim		4	8		
Araştırmaya Katılan Şirketlerde Risk Yönetim Standardı		f	%	Araştırmaya Katılan Şirketlerde En Çok Odaklanılan Risk Grubu		f	%		
	S&P Kurumsal Risk Yönetimi		14		32	Finansal Denetim		14	30
	COSO		3		7	Yazılı Bir İç denetim Metodolojisi Yoktur		9	19
	Risk Yönetim Standardı		6		14	Toplam		47	100
	OECD Kurumsal Yönetişim Standartları		2		4		f	%	
	Kurumsal Yönetişim Kodu		2		4	Finansal Riskler		18	38
	Yok		17		39	Piyasa Riskleri		12	25
Toplam		44	100	Operasyonel Riskler		11	23		
Araştırmaya Katılan Şirketlerde Risk Yönetim Sürecinde İç Denetim Biriminin Etkinliği		f	%	Araştırmaya Katılan Şirketlerde Risk Odaklı İç Denetimin, İç Denetimin Merkezinde Yer Alması		f	%		
	İç denetim birimi, risk yönetim çalışmalarını kendisi yapmaktadır.		20		42	Stratejik Riskler		5	10
	İç denetim birimi, risk yönetim birimi ile birlikte çalışmaktadır.		6		13	Uygunluk Riskleri		1	2
	İç denetim birimi, dış danışman desteği ile çalışmaktadır.		1		3	Bilgi Teknolojileri Riskleri		1	2
	İç denetimin rolü yoktur.		20		42	Toplam		47	100
Toplam		47	100		f	%			
Araştırmaya Katılan Şirketlerde Risk Yönetim Sürecinde İç Denetim Biriminin Sorumluluğu		f	%	Kesinlikle Katılıyorum		15	32		
	Risk analizi ve değerlendirmesini yapar		15	52	Katılıyorum		15	32	
	Mevcut fırsatları tanımlar		2	7	Kararsızım		4	8	
	Raporlama ve gözlemlenmesi yapar		8	27	Katılmıyorum		9	20	
	Genel olarak risk yönetim faaliyetlerinde bulunur		4	14	Kesinlikle Katılmıyorum		4	8	
	Toplam		29	100	Toplam		47	100	

Tablo 4 incelendiğinde, katılımcı şirketlerin %57'sinde risk yönetim uygulamalarının olduğu, %39'unun risk yönetim standardı kullanmadığı, %32'sinin ise S&P Kurumsal Risk Yönetim Standardı kullandığı görülmektedir. %42'si risk yönetim sürecinde iç denetimin etkin olduğunu ifade ederken, %42'si de iç denetimin rolünün olmadığını ifade etmiştir. Denetim planlarının nasıl hazırlandığına ilişkin ise, %35'i risk odaklı, %30'u ise finansal denetim şeklinde hazırladıklarını ve %38'i finansal risklere odaklandıklarını ifade etmişlerdir. Risk odaklı iç denetimin, iç denetimin merkezinde yer alması gerektiği konusunda ise %64'ü kesinlikle katıldıklarını ve katıldıklarını ifade ederken, %28'i ise katılmadıklarını ve kesinlikle katılmadıklarını ifade etmiştir. Risk yönetim sürecinde iç denetimin sorumluluğu konusunda %52 gibi büyük bir oran risk analizi ve değerlendirmesi yaptığını belirtmişlerdir.

4.4.4. Analizlerin Hipotezler Çerçevesinde Yorumlanması

Bağımlı değişkenler ile belirlenen bağımsız değişkenler arasında anlamlı bir farklılığın bulunup bulunmadığını belirlemek için hipotez testleri yapılmıştır. Hipotez testleri için tek yönlü MANOVA analizi ve Wilk's Lambda değerleri kullanılmıştır.

MANOVA analizinde bağımlı değişkenler arasında korelasyonun yüksek olması beklenir. Çalışmada bağımlı değişkenler arası korelasyon sonuçlarına aşağıdaki tabloda yer verilmiştir.

Tablo 5: Bağımlı Değişkenler Arası Korelasyon Sonuçları

		ROIDUD	YOO
Risk Odaklı İç Denetim Uygulanma Düzeyi (ROIDUD)	Pearson Correlation	1	,895
	Sig. (2-tailed)		,000
Yabancı Ortaklık Oranı (YOO)	Pearson Correlation	,895	1
	Sig. (2-tailed)	,000	

Tablo 5 incelendiğinde, bağımlı değişkenler arasında kuvvetli ve pozitif yönlü bir ilişki olduğu anlaşılmaktadır. Korelasyon katsayısı ($r = 0.895$) olarak hesaplanmıştır. Buna göre; risk odaklı iç denetim uygulanma düzeyi arttıkça yabancı ortaklık oranının da arttığı söylenebilir.

4.4.4.1. ROIDUD ve YOO ile Risk Yönetim Biriminin Olmasına İlişkin Analiz Sonuçları ve Yorumlanması

Hipotez 1:

H_1 : Risk odaklı iç denetim uygulama düzeyi ve yabancı ortaklık oranı ile şirkette risk yönetim birimi olması arasında fark yoktur.

H_A : Risk odaklı iç denetim uygulama düzeyi ve yabancı ortaklık oranı ile şirkette risk yönetim birimi olması arasında fark vardır.

MANOVA analizinde gruplar boyunca bağımlı değişkenlerin kovaryans matrislerinin eşit olduğu varsayımını test etmek için Box's M testi kullanılır. Buradaki p (Sig.) değeri 0,05'ten küçük ise hipotez reddedilir ve temel varsayım olan kovaryans eşitliğinin sağlanmadığı söylenir. Kovaryans eşitliği sağlanmazsa da Multivariate sonuçlarına şüphe ile bakılır (Kalaycı, 2010:158). Tablo 6.'da, Sig.> 0,05 olduğu için kovaryans eşitliği sağlanmıştır.

Tablo 6: Kovaryans Eşitliği Test sonuçları

Box's M	,539
F	,171
df1	3
df2	168801,410
Sig.	,916

Tablo 7: Levene Testi Sonuçları

	F	df1	df2	Sig.
Risk Odaklı İç Denetim Uygulanma Düzeyi (ROIDUD)	,001	1	45	,973
Yabancı Ortaklık Oranı (YOO)	1,677	1	45	,202

Levene Testi, bağımlı değişkenlerdeki gruplar arası varyans eşitliğini test eder. Bu test her bir bağımlı değişken için ayrı sonuçlar verir ve bağımsız değişkenin gruplarına göre o bağımlı değişkendeki gruplar arası varyans eşitliliğinin sağlanıp sağlanmadığını kontrol eder. Sig. değeri 0.05'ten büyükse, o bağımlı değişken için varyans eşitliği şartı sağlamıştır sonucuna varılır. Tablo 7'de, ROIDUD ve YOO bağımlı değişkenlerinin her biri için varyans eşitliği vardır sonucuna ulaşabiliriz. ROIDUD için Sig.>0.973, YOO için Sig.>0,202 olduğu görülmektedir. Dolayısıyla ROIDUD değişkeninde varyans eşitliğinin sağlanması YOO değişkenine göre daha anlamlı olduğu görülmektedir. Neticede her iki bağımlı değişken için de varyansların eşitliği şartı sağlanmış olsa da, ROIDUD değişkeni ile elde edilen sonuçlar YOO değişkenine göre daha sağlıklı olduğu görülmektedir. Bu nedenle, ROIDUD'nin, YOO'na göre Risk Yönetim Biriminin (RYB) olması ile daha anlamlı düzeyde farklılığın olduğu görülmektedir.

Tablo 8 H₁ Hipotezi Test Sonuçları

Testler	Değer	F	Hipotez Serbestlik Derecesi	Hata Serbestlik Derecesi	Sig.	Partial Eta Squared	
Intercept	Pillai's Trace	,970	108,006 ^a	2,000	44,000	,000	,970
	Wilks' Lambda	,030	108,006 ^a	2,000	44,000	,000	,970
	Hotelling's Trace	4,909	108,006 ^a	2,000	44,000	,000	,970
	Roy's Largest Root	4,909	108,006 ^a	2,000	44,000	,000	,970
Risk Yönetim Birimi	Pillai's Trace	1040	5,478	2,000	84,000	,000	,520
	Wilks' Lambda	,061	6,119 ^a	2,000	82,000	,000	,784
	Hotelling's Trace	1991	6,546	2,000	80,000	,000	,892
	Roy's Largest Root	1954	34,219 ^a	2,000	42,000	,000	,937

RYB bağımsız değişkenin bağımlı değişkenler üzerindeki etkisini anlamada Multivariate test sonuçları önemlidir. En yaygın olarak kullanılan Wilks' Lambda dışındaki diğer testler pozitif değerli testlerdir. Wilk's Lambda ise negatif değerli bir testtir. Dolayısıyla "Volue" kısmındaki değer azaldıkça faktörün modele katkısının artacağı düşünülmektedir. (Kalaycı, 2010: 160). Tablo 8'de Wilks' Lambda değeri 0,061 gibi oldukça düşük bir değer olduğu görülmektedir.

Sig. kolonu, MANOVA temel hipotezini test eder. Buradaki değer 0,05'ten küçükse bağımlı değişkenlerden en az birisinde anlamlı farklılık olduğu sonucuna ulaşılır. Yukarıdaki tabloda Sig. kolonundaki değere göre (0,05'ten küçük olduğu için), H₁ hipotezi reddedilir ve alternatif hipotez kabul edilir. Hotelling's Trace ve Roy Largest Root testlerinin Volue kolonundaki değerlerin bir birine yakın olması da ROIDUD ile YOO arasında yüksek bir korelasyonun olduğu anlamına gelmektedir. Dolayısıyla RYB olması ile ROIDUD'de ve YOO'da anlamlı farklılıklar vardır. Partial Eta Squared kolonu ise faktörün etki düzeyini anlamada önemlidir. Değer 1'e yaklaştıkça etkinin arttığı düşünülür. Bu kolondaki verilere göre, Risk Yönetim Biriminin olması ile ROIDUD ve YOO arasında kuvvetli bir ilişki vardır.

4.4.4.2. ROIDUD ve YOO ile İç denetimin Etkinliğine İlişkin Analiz Sonuçları ve Yorumlanması

Hipotez 2:

H₂: ROIDUD ve YOO ile şirkette risk yönetim sürecinde iç denetimin etkinliği arasında fark yoktur.

H_A: ROIDUD ve YOO ile şirkette risk yönetim sürecinde iç denetimin etkinliği arasında fark vardır.

Tablo 9'da bağımlı değişkenlerin kovaryans matrislerinin eşit olduğu varsayımını test etmek için yapılan Box's M testinde Sig. değeri 0,05'ten büyüktür, bu nedenle H₂ hipotezi reddedilir ve alternatif hipotez için temel kovaryans eşitliğinin sağlandığı söylenebilir. Tablo 10'da Levene Testi sonuçlarında ise Sig.> 0.05 olduğu için ROIDUD ve YOO bağımlı değişkenlerinin her biri için varyans eşitliği şartı sağlanmıştır. Tabloda, ROIDUD için Sig. değeri 0.333, YOO için 0,334'dir ve ikisi de 0,05'ten büyüktür. Dolayısıyla ROIDUD değişkeni ile YOO değişkeninde varyans eşitliğinin anlamlılık düzeyi bir birine eşit olduğu görülmektedir.

Tablo 9: Kovaryans Eşitliği Test sonuçları

Box's M	3,389
F	,505
df1	6
df2	1757,891
Sig.	,805

Tablo 10: Levene Testi Sonuçları

	F	df1	df2	Sig.
ROIDU	1,181	4	42	,333
YOO	1,179	4	42	,334

Risk Yönetim Sürecinde İç Denetim Biriminin Etkinliği (RYSIDBE) bağımsız değişkenin bağımlı değişkenler üzerindeki etkisini anlamada en yaygın olarak kullanılan Wilks' Lambda test sonucu Tablo 11'de yer almaktadır. Wilks' Lambda değeri 0,031 gibi oldukça düşük bir değer olduğu görülmektedir.

Tablo 11: H₂ Hipotezi Test Sonuçları

Effect		Value	F	Hypothesis df	Error df	Sig.	Partial Eta Squared
Intercept	Pillai's Trace	,727	54,594 ^a	2,000	41,000	,000	,727
	Wilks' Lambda	,015	54,594 ^a	2,000	41,000	,000	,727
	Hotelling's Trace	2,663	54,594 ^a	2,000	41,000	,000	,727
	Roy's Largest Root	2,663	54,594 ^a	2,000	41,000	,000	,727
Risk Yönetim Sürecinde İç Denetim Biriminin Etkinliği (RYSIDBE)	Pillai's Trace	,684	5,455	8,000	84,000	,000	,342
	Wilks' Lambda	,031	7,055 ^a	8,000	82,000	,000	,408
	Hotelling's Trace	1,752	8,758	8,000	80,000	,000	,467
	Roy's Largest Root	1,693	17,780 ^b	4,000	42,000	,000	,629

MANOVA temel hipotezini test etmede kullanılan Sig. değerinin 0,05'ten küçük olduğu görülmektedir. Bu nedenle, H_2 hipotezi reddedilir ve alternatif hipotez kabul edilir. Hotlling's Trace ve Roy Largest Root testlerinin Volue kolonundaki değerlerin bir birine yakın olması da ROI-DUD ile YOO arasında yüksek bir korelasyonun olduğu anlamına gelmektedir. Dolayısıyla, Risk Yönetim Sürecinde İç Denetim Biriminin Etkin olması ile ROI-DUD'de ve YOO'da anlamlı farklılıklar vardır. Partial Eta Squared kolonu ise faktörün etki düzeyini anlamada önemlidir. Bu kolundaki verilere göre, Risk Yönetim Sürecinde İç Denetim Biriminin Etkin olması ile ROI-DUD ve YOO arasında orta kuvvette bir ilişki olduğu görülmektedir.

4.4.4.3. ROI-DUD ve YOO ile Denetim Planın Hazırlanmasına İlişkin Analiz Sonuçları ve Yorumlanması

Hipotez 3:

H_3 : Risk odaklı iç denetim uygulama düzeyi ve yabancı ortaklık oranı ile şirkette denetim planının nasıl hazırlandığı arasında fark yoktur.

H_A : Risk odaklı iç denetim uygulama düzeyi ve yabancı ortaklık oranı ile şirkette denetim planının nasıl hazırlandığı arasında fark vardır.

Tablo 12'de bağımlı değişkenlerin kovaryans matrislerinin eşit olduğu varsayımını test etmek için yapılan Box's M testinde Sig. değeri 0,05'ten büyüktür, bu nedenle H_2 hipotezi reddedilir ve alternatif hipotez için temel kovaryans eşitliğinin sağlandığı söylenebilir. Tablo 13'de Levene Testi sonuçları incelendiğinde ROI-DUD bağımlı değişkenin Sig.> 0.05, YOO bağımlı değişkenin ise Sig.< 0,05 olduğu görülmektedir. Dolayısıyla ROI-DUD için varyans eşitliği şartı sağlamış olmasına rağmen, YOO için varyans eşitliği şartı sağlanmadığı tespit edilmiştir. Tabloda, YOO için Sig. değeri 0.000, ROI-DUD için ise 0,434'tür.

Tablo 12: Kovaryans Eşitliği Test sonuçları

Box's M	12,374
F	1,172
df1	9
df2	993,427
Sig.	,310

Tablo 13: Levene Testi Sonuçları

	F	df1	df2	Sig.
ROI-DUD	10,984	4	42	,434
YOO	,970	4	42	,000

Denetim Planının Hazırlanışı (DPH) bağımsız değişkenin bağımlı değişkenler üzerindeki etkisini anlamada en yaygın olarak kullanılan Wilks' Lambda test sonucu Tablo 14'de yer almaktadır. Wilks' Lambda değeri 0,647 gibi yüksek bir değer olduğu görülmektedir. Volue kısmındaki değer azaldıkça faktörün modele katkısının artacağı düşünülmektedir (Kalaycı, 2010: 160). Dolayısıyla, faktörün modele katkısının çok olmadığı tespit edilmiştir.

Tablo 14: H₃ Hipotezi Test Sonuçları

	Effect	Value	F	Hypothesis df	Error df	Sig.	Partial Eta Squared
Intercept	Pillai's Trace	,825	96,903 ^a	2,000	41,000	,000	,825
	Wilks' Lambda	,175	96,903 ^a	2,000	41,000	,000	,825
	Hotelling's Trace	4,727	96,903 ^a	2,000	41,000	,000	,825
	Roy's Largest Root	4,727	96,903 ^a	2,000	41,000	,000	,825
Denetim Planı Hazırlanışı (DPH)	Pillai's Trace	,356	2,276	8,000	84,000	,030	,178
	Wilks' Lambda	,647	2,490 ^a	8,000	82,000	,018	,195
	Hotelling's Trace	,539	2,697	8,000	80,000	,011	,212
	Roy's Largest Root	,529	5,556 ^b	4,000	42,000	,001	,346

MANOVA temel hipotezini test etmede kullanılan Sig.< 0,05 olduğu görülmektedir. Buradaki değer 0,05'ten küçük olması, faktörün en az iki grubu arasında bağımlı değişkenlerden en az birisinde anlamlı farklılık olduğu sonucuna ulaşılır. Dolayısıyla, ROIDUD bağımlı değişkeni için anlamlı farklılık yoktur, fakat YOO bağımlı değişkeni için anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Bu nedenle, H₃ hipotezi reddedilir ve alternatif hipotez kabul edilir. Fakat Hotelling's Trace ve Roy Largest Root testlerinin Volue kolonundaki değerlerin bir birine yakın olması da ROIDUD ile YOO arasında yüksek bir korelasyonun olduğu anlamına gelmektedir. Partial Eta Squared kolonu ise faktörün etki düzeyini anlamada önemlidir. Bu kolundaki verilere göre, Denetim Planının Hazırlanışı ile ROIDUD ve YOO arasında güçlü bir ilişki olmadığı görülmektedir.

4.4.4.4. ROIDUD ve YOO ile Finansal Risk Düzeyine İlişkin Analiz Sonuçları ve Yorumlanması

Hipotez 4:

H_4 : Risk odaklı iç denetim uygulama düzeyi ve yabancı ortaklık oranı ile şirketin finansal risk düzeyi arasında fark yoktur.

H_A : Risk odaklı iç denetim uygulama düzeyi ve yabancı ortaklık oranı ile şirketin finansal risk düzeyi arasında fark vardır.

Şirketlerin finansal risk düzeylerini (FRD) belirlemek amacıyla, bu şirketlerin 2010 yılına ait mali tabloları kullanılarak, seçilmiş likidite, finansal yapı (finansal kaldıraç), faaliyet ve karlılık oranları ile finansal durumlarının analizleri yapılmıştır. Analiz sonunda, ankete katılmış şirketlerin finansal yapıları-

nı gösteren rasyolar, rasyo genel ortalamaları, rasyo sektör ortalamaları ve finansal risk düzeyleri hesaplanmıştır.

Çalışmada birçok rasyo analizi kullanılmış, daha sonra bu oranlar içerisinde, şirketlerin finansal yapılarını en iyi yansıtacak oranlar seçilerek analiz yapılmıştır. Bu oranlar; *Likidite Oranları*: Cari Oran, Likidite Oranı, Nakit Oran- *Finansal Yapı (Kaldıraç) Oranları*: Finansal Kaldıraç Oranı, Borçlanma Kat.Oranı, KVKYK/Pasif Top. Oranı, MDV/Özkaynaklar Oranı, Finansal Borçlar/Özsermaye Oranı- *Faaliyet Oranları*: Stok Devir Hızı, Alacak Devir Hızı, Özsermaye Devir Hızı, Aktif Devir Hızı, *Karlılık Oranları*: Net Kar / Özkaynaklar, Net Kar / Aktif Toplamı, Faaliyet Karı / Net Satışlar, Brüt Satış Karı / Net Satışlar, Net Kar / Net Satışlar, Faiz Ödeme Gücü.

Ankete katılan şirketlerin, finansal rasyo sonuçları kendi sektörü içerisinde değerlendirilerek, aşağıda belirtilen istatistikî formülle sınıf genişliği hesaplanmış ve aralığa 1 ile 5 arasında (1:Çok Yüksek Risk, 2: Yüksek Risk, 3: Orta Düzeyde Risk, 4: Düşük Risk, 5: Çok Düşük Risk) değer verilerek, her rasyo sonucu için finansal risk düzeyi belirlenmiştir. Ve son olarak; her şirketin her rasyo için elde edilen finansal risk düzeylerinin aritmetik ortalaması hesaplanarak genel bir finansal risk düzeyi ortaya konmuştur. Elde edilen bu değer istatistikî analizlerde kullanılan değerdir.

$$\text{Sınıf Genişliğinin Hesaplanması: } S = \frac{X_{max} - X_{min}}{k}$$

S: Eşit Sınıf Aralığı, k: Minimum Sınıf Sayısı,

X_{max} : Grup içerisindeki en yüksek değer,

X_{min} : Grup içerisindeki en düşük değer

Tablo 15’de bağımlı değişkenlerin kovaryans matrislerinin eşit olduğu varsayımını test etmek için yapılan Box’s M testinde Sig. >0,05’tir. Bu nedenle H_4 hipotezi reddedilir ve alternatif hipotez için temel kovaryans eşitliğinin sağlandığı söylenebilir. Tablo 16’da Levene Testi sonuçlarında ise Sig.> 0.05 olduğu için ROIDUD ve YOO bağımlı değişkenlerinin her biri için varyans eşitliği şartı sağlanmıştır. Tabloda, ROIDUD için Sig. değeri 0,122, YOO için 0,167’dir ve ikisi de 0,05’ten büyüktür. Dolayısıyla ROIDUD değişkeni ile YOO değişkeninde varyans eşitliğinin anlamlılık düzeyi bir birine yakın olduğu görülmektedir.

Tablo 15: Kovaryans Eşitliği Test sonuçları

Box's M	16,062
F	1,613
df1	9
df2	6308,653
Sig.	,105

Tablo 16: Levene Testi Sonuçları

	F	df1	df2	Sig.
ROIDU	1,937	4	42	,122
YOO	1,704	4	42	,167

FRD bağımsız değişkenin bağımlı değişkenler üzerindeki etkisini anlamada en yaygın olarak kullanılan Wilks' Lambda test sonucu Tablo 17'de yer almaktadır. Wilks' Lambda değeri 0,587 gibi yüksek bir değer olduğu görülmektedir. Dolayısıyla, faktörün modele katkısının çok olmadığı tespit edilmiştir.

Tablo 17: H₄ Hipotezi Test Sonuçları

Effect		Value	F	Hypothesis df	Error df	Sig.	Partial Eta Squared
Intercept	Pillai's Trace	,708	49,759 ^a	2,000	41,000	,000	,708
	Wilks' Lambda	,292	49,759 ^a	2,000	41,000	,000	,708
	Hotelling's Trace	2,427	49,759 ^a	2,000	41,000	,000	,708
	Roy's Largest Root	2,427	49,759 ^a	2,000	41,000	,000	,708
Finansal Risk Düzeyi (FRD)	Pillai's Trace	,420	2,787	8,000	84,000	,009	,210
	Wilks' Lambda	,587	3,133 ^a	8,000	82,000	,004	,234
	Hotelling's Trace	,694	3,472	8,000	80,000	,002	,258
	Roy's Largest Root	,679	7,130 ^b	4,000	42,000	,000	,404

MANOVA temel hipotezini test etmede kullanılan Sig.<0,05 olduğu görülmektedir. Bu nedenle, H₂ hipotezi reddedilir ve alternatif hipotez kabul edilir. Hotelling's Trace ve Roy Largest Root testlerinin Value kolonundaki değerlerin bir birine yakın olması da ROIDUD ile YOO arasında yüksek bir korelasyonun olduğu anlamına gelmektedir. Dolayısıyla, Finansal Risk Düzeyi (FRD) ile ROIDUD'de ve YOO'da anlamlı farklılıklar vardır. Partial Eta Squared kolonuna bakıldığında ise faktörün etki düzeyini anlamada önemlidir. Bu kolondaki verilere göre, FRD ile ROIDUD ve YOO arasında yüksek bir ilişki olmadığı görülmektedir.

4.4.4.5. ROIDUD ve YOO ile Sertifikalı İç Denetçi Sayısına İlişkin Analiz Sonuçları ve Yorumlanması

Hipotez 5:

H₅: Risk odaklı iç denetim uygulama düzeyi ve yabancı ortaklık oranı ile sertifikalı iç denetçi sayısı arasında fark yoktur.

H_A: Risk odaklı iç denetim uygulama düzeyi ve yabancı ortaklık oranı ile sertifikalı iç denetçi sayısı arasında fark vardır.

Tablo 18'de bağımlı değişkenlerin kovaryans

matrislerinin eşit olduğu varsayımını test etmek için yapılan Box's M testinde Sig.<0,05'tir. Bu nedenle H₅ hipotezi kabul edilir ve temel kovaryans eşitliğinin sağlanmadığı söylenebilir. Tablo 19'da Levene Testi sonuçları incelendiğinde YOO ve ROIDUD bağımlı değişkenin Sig.<0,05 olduğu görülmektedir. Dolayısıyla bağımlı değişkenler için varyans eşitliği şartı sağlanamadığı görülmektedir. Tabloda, ROIDUD için Sig. değeri 0.018, YOO için ise 0,003'tür.

Tablo 18: Kovaryans Eşitliği Test sonuçları

Box's M	11,650
F	3,583
df1	3
df2	5090,436
Sig.	,013

Tablo 19: Levene Testi Sonuçları

	F	df1	df2	Sig.
ROIDU	6,012	1	45	,018
YOO	,713	1	45	,003

Tablo 20'de MANOVA temel hipotezini test etmede kullanılan Sig.>0,05 olduğu görülmektedir. Bu nedenle, H₅ hipotezi kabul edilir ve alternatif hipotez reddedilir. Dolayısıyla, Sertifikalı İç Denetçi Sayısı (SIDS) ile ROIDUD'de ve YOO'da anlamlı farklılıkların olmadığı görülmektedir.

Tablo 20: H₅ Hipotezinin Test Sonuçları

Effect	Value	F	Hypothesis df	Error df	Sig.	Partial Eta Squared	
Intercept	Pillai's Trace	,854	128,986 ^a	2,000	44,000	,000	,854
	Wilks' Lambda	,146	128,986 ^a	2,000	44,000	,000	,854
	Hotelling's Trace	5,863	128,986 ^a	2,000	44,000	,000	,854
	Roy's Largest Root	5,863	128,986 ^a	2,000	44,000	,000	,854
Sertifikalı İç Denetçi Sayısı (SIDS)	Pillai's Trace	,223	6,298 ^a	2,000	44,000	,194	,223
	Wilks' Lambda	,777	6,298 ^a	2,000	44,000	,194	,223
	Hotelling's Trace	,684	6,298 ^a	2,000	44,000	,194	,223
	Roy's Largest Root	,286	6,298 ^a	2,000	44,000	,194	,223

4.4.4.6. ROIDUD ve YOO ile Dış Kaynak Desteği Almaya İlişkin Analiz Sonuçları ve Yorumlanması

Hipotez 6:

H_6 : Risk odaklı iç denetim uygulama düzeyi ve yabancı ortaklık oranı ile iç denetimde dış kaynak desteği almak arasında fark yoktur.

H_A : Risk odaklı iç denetim uygulama düzeyi ve yabancı ortaklık oranı ile iç denetimde dış kaynak desteği almak arasında fark vardır.

Tablo 21’de bağımlı değişkenlerin kovaryans matrislerinin eşit olduğu varsayımını test etmek için yapılan Box’s M testinde Sig. değeri 0,05’ten büyüktür, bu nedenle H_6 hipotezi reddedilir ve alternatif hipotez için temel kovaryans eşitliğinin sağlandığı söylenebilir. Tablo 22’de Levene Testi sonuçları incelendiğinde

ROIDUD bağımlı değişkenin Sig.> 0,05, YOO bağımlı değişkenin ise Sig.< 0,05 olduğu görülmektedir. Dolayısıyla ROIDUD için varyans eşitliği şartı sağlamış olmasına rağmen, YOO için varyans eşitliği şartı sağlanmadığı tespit edilmiştir. Tabloda, ROIDUD için Sig. değeri 0.210, YOO için ise 0,043’tür.

Tablo 21: Kovaryans Eşitliği Test sonuçları

Box's M	1,375
F	,427
df1	3
df2	11117,755
Sig.	,734

Tablo 22: Levene Testi Sonuçları

	F	df1	df2	Sig.
ROIDU	1,626	1	40	,210
YOO	4,384	1	40	,043

Dış Kaynak Desteği (DKD) bağımsız değişkenin bağımlı değişkenler üzerindeki etkisini anlamada en yaygın olarak kullanılan Wilks’ Lambda test sonucu Tablo 23’de 0,979 gibi çok yüksek bir değer olduğu görülmektedir. Dolayısıyla, faktörün modele katkısının çok olmadığı tespit edilmiştir.

Tablo 23: H_6 Hipotezinin Test Sonuçları

Effect		Value	F	Hypothesis df	Error df	Sig.	Partial Eta Squared
Intercept	Pillai's Trace	,835	98,826 ^a	2,000	39,000	,000	,835
	Wilks' Lambda	,165	98,826 ^a	2,000	39,000	,000	,835
	Hotelling's Trace	5,068	98,826 ^a	2,000	39,000	,000	,835
	Roy's Largest Root	5,068	98,826 ^a	2,000	39,000	,000	,835
Dış Kaynak Desteği Almak	Pillai's Trace	,021	,417 ^a	2,000	39,000	,662	,021
	Wilks' Lambda	,979	,417 ^a	2,000	39,000	,662	,021
	Hotelling's Trace	,021	,417 ^a	2,000	39,000	,662	,021
	Roy's Largest Root	,021	,417 ^a	2,000	39,000	,662	,021

Tablo 23'de MANOVA temel hipotezini test etmede kullanılan Sig.>0,05 olduğu görülmektedir. Bu nedenle, H_6 hipotezi kabul edilir ve alternatif hipotez reddedilir. Dolayısıyla, DKD ile ROİDUD'de ve YOO'da anlamlı farklılıkların olmadığı görülmektedir.

5. SONUÇ

Geleneksel denetim yaklaşımları, işletmelerin anlık olarak değişen risk profillerini takip etme ve değerlendirmede yetersiz kalmaktadır. Bu nedenle, işletmeler artık, geleceğe dönük olarak, sorunların belirtilerine değil nedenlerine yönelik tedbirler almaya dayanan, denetim kaynaklarının işletmelerin risk profillerine göre aktarıldığı bir denetim yaklaşımına yönelmişlerdir. Risk odaklı iç denetim, risklerden tamamen sakınılması yerine risklerin etkin bir biçimde ölçümü ve kontrolü sayesinde, özkaynak büyüklüğü ile orantılı bir biçimde taşınabilecek risklerin üstlenilmesi ilkesine dayanmaktadır.

Ülkemizde her ne kadar 1995'li yıllarda kurumsal kimlik kazanmışsa da, anket sonuçlarında da görüldüğü üzere, iç denetimin şirketlerce uygulama süreci 2005 yılı ve sonrasına tekabül etmektedir. Dolayısıyla, iç denetim uygulamaları

konusunda dünyanın çok gerisinde kaldığı açıktır. Çalışma da yabancı ortaklığın risk odaklı iç denetim faaliyetlerindeki etkisi ölçülmek istenmiştir. Bu amaçla, yapılan ankette elde edilen sonuçlar aşağıda verilmiştir.

- * Ankete katılan şirketlerde risk yönetim uygulamasının nedenlerinin altında, büyük oranda finansal risklerden korunma ve daha etkin bir iç denetim ihtiyacının yattığı görülmektedir. Ankete cevap veren işletmelerin ortalama %38 oranında finansal risklere önem verdiği belirtilmiştir. Dolayısıyla; işletmeler henüz daha geleneksel iç denetim mantığı çerçevesinde hareket ettikleri, diğer işletme risklerini geri plana attıkları görülmektedir.
- * Ankete katılan şirketlerin yaklaşık olarak %39'u risk yönetim standardı kullanmadıklarını belirtmişlerdir. Bu oran, İMKB gibi kurumsallaştırma etkisi yüksek olan bir organizasyonda yer alan şirketler açısından yüksek karşılanabilecek bir orandır.
- * İç denetim biriminin risk yönetim sürecinde önemli bir rol aldığı görülmektedir. Yaklaşık olarak %55'lik bir oranla risk yönetim faali-

yetini iç denetim biriminin kendisi yürüttüğü yada risk yönetim birimi ile birlikte çalışarak yürüttüklerini belirtmişlerdir.

- * İç denetim biriminin; şirketlerin karşılaşılabileceği finansal riskler hakkında tavsiyelerde bulunmasının finansal risk düzeyleri ile doğrudan ilişkisi olduğu analiz sonuçlarında göze çarpmaktadır.
- * En önemli eksikliklerden biri risk odaklı denetim uygulamalarında geçişte yaşanan kalifiye eleman bulmada yaşanan sıkıntılardır. Araştırmamızda işletmelerin % 74'ünün Sertifikalı İç Denetçi (CIA) niteliğinde uzman iç denetçiye sahip olmaması bu durumun yaşanan sıkıntılarının birer göstergesi olmaktadır.
- * Ankete cevap veren işletmelerin ortalama % 64'ü kendi kurumlarında risk odaklı iç denetimin uygulanıyor olduğunu belirtmiş olmaları ise olumlu bir gelişmedir.

Risk odaklı iç denetim uygulamalarında yabancı ortaklığın etkisini ölçmeye yönelik olarak yapılan hipotez testlerinde ise aşağıdaki sonuçlar ortaya çıkmıştır. Bunlar:

- * Şirketlerde, risk yönetim biriminin olması üzerinde risk odaklı iç denetim uygulamalarının da yabancı ortaklık oranının da etkisinin olduğu sonucuna ulaşılsa da, risk odaklı iç

denetim uygulamalarının daha yüksek düzeyde etkisi olduğu tespit edilmiştir.

- * Risk yönetim sürecinde iç denetim biriminin etkinliği üzerinde risk odaklı iç denetim uygulamalarının da, yabancı ortaklık oranının da etkisinin eşit olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
- * Denetim planlarının hazırlanması üzerinde risk odaklı iç denetim uygulamalarının etkisinin yüksek düzeyde olmasına karşın, yabancı ortaklık oranının etkisinin olmadığı tespit edilmiştir.
- * Finansal risk düzeyi üzerinde risk odaklı iç denetim uygulamalarının da yabancı ortaklık oranının da etkisinin yüksek düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Risk odaklı iç denetim uygulayan ve yabancı ortaklığa sahip olan firmaların finansal risk düzeyinin düşük olduğu tespit edilmiştir.
- * Sertifikalı iç denetçi sayısı üzerinde risk odaklı iç denetim uygulamalarının da yabancı ortaklık oranının da etkisinin olmadığı tespit edilmiştir.
- * Dış kaynak desteği almak üzerinde risk odaklı iç denetim uygulamalarının da yabancı ortaklık oranının da etkisinin olmadığı tespit edilmiştir.

KAYNAKÇA

Alptürk, Ercan, “**Finans, Muhasebe ve Vergi Boyutlarında İç Denetim Rehberi**”, Maliye ve Hukuk Yayınları, Ankara, 2008.

Association of Insurance and Risk Managers, “**A Risk Management Standard**”, London, 2002.

Avrupa Risk Yönetimi Dernekleri Federasyonu –FERMA, “**Risk Yönetim Standardı**”, <http://www.ferma.eu/wp-content/uploads/2011/11/a-risk-management-standard-turkish-version.pdf>, E.T.:12.02.2012

Bierstaker, James Lloyd, Wright, Arnold, “Does the Adoption of a Business Risk Audit Approach Change :Internal Control Documentation and Testing Practies?” **Internal Journal of Auditing**, 2004, Vol: 8, s.67-78.

Bolgün, K. Evren, Akçay, M. Barış, “**Türk Finans Piyasalarında Entegre Risk Ölçüm ve Yönetim Uygulamaları-Risk Yönetimi**”, Scala Yayıncılık, İstanbul, 2009.

COSO (Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission), “**Enterprise Risk Management Integrated Framework Executive Summary**”, 2004.

Institute of Internal Auditors (IIA), “**The Role of Internal Auditing in Enterprise-Wide Risk Management**”, Global Headquarters, U.S.A., 2004.

Kalaycı, Şerif, “**SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri**”, Asil Yayın Dağıtım, Ankara, 2010.

Kara, Suat, Yereli, Ayşe N. “İç Denetimde Risk Yönetimi ve İstanbul Menkul Kıymetler Borsası – İmalat Sanayi Sektöründe Bir Uygulama”, **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, Sayı: 54, 2012, Nisan Sayısı, s. 65-86.

Kara, Suat, “**İç Denetimde Risk Yönetimi**”, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme ABD, Yayınlanmamış Doktora Tezi, (Danışman: Doç. Dr. Ayşe N. Yereli), 2011.

Kurnaz, Niyazi, Çetinoğlu, Tansel, “**İç Denetim: Güncel Yaklaşımlar**”, Umuttepe Yayınları, No: 33, Kocaeli, 2010.

Moeller, Robert, “**COSO Enterprise Risk Management: Understanding the New Integrated ERM Framework**”, John Wiley & Sons, U.S.A., 2007.

Moeller, Robert R., “**Sarbanes Oxley and New Internal Auditing Rules**”, John Wiley&Sons Ltd., Canada, 2004.

Özsoy, Mehmet Tahir, “**Risk Odaklı Denetim, ABD Uygulaması ve Türkiye Açısından Değerlendirilmesi**”, Active Dergisi, 2004, Mart- Nisan Sayısı, s.1-10.

Pehlivanlı, Davut, “**Modern İç Denetim-Güncel İç Denetim Uygulamaları**”, Beta Basım Yayım, İstanbul, 2010.

Pickett, K.H.Spencer, Pickett, Jennifer M., “**Auditing for Managers: The Ultimate Risk Management Tool**”, John Wiley&Sons Ltd., USA., 2005.

Reding, Kurt F., Sobel, Paul J., Anderson, Urton L., Head, Michael J., Ramamoorti, Sridhar, Salamasick, Mark, “**Internal Auditing: Assurance&Consulting Services**”, Institute of Internal Auditors Research Foundation (II-ARF), USA., 2007.

Sarens, Gerrit., Beelde De Ignace, The Relationship Between Internal Audit and Senior Management: A Qualitative Analysis of Expectations and Perceptions, **Internal Journal of Auditing**, 2006, Vol: 10, s. 219-241.

Spira, Laura F., Page, Michael, Risk Management: The Reinvention of Internal Control and The Changing Role Of Internal Audit, **Accounting, Auditing & Accountability Journal**, 2003, Vol: 16, No: 4, s. 640-661.

The Institute of Internal Auditors-UK and Ireland, “**Risk Based Internal Auditing**”, Position Statement, 2003.

Uzun, Ali Kamil, “**İç Denetimin Etkinliğinde Başarı Faktörleri: Uygulama İçin Yol Haritası**”, Deloitte, 2008, İST., <http://www.denetimnet.net/UserFiles/Documents/Haberler/2008%2005%2029-KurumsalYonetimVeIcDenetim-AKUSunum2Basar%C4%B1Fak.pdf> <http://www.denetimnet.net/>, E.T.:09.10.2011.

Yereli, Ayşe N., Muhasebe Bilgi Sistemlerinin Risk Yönetimine Yönelik Bir Araştırma, **Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi**, 2007, Türmob Yayınları, s.16-32.